

SÜNNET'İN YENİ TANIMININ YORUMU

An Explanation of New Definition of the Sunna

Mehmet Hayri KIRBAŞOĞLU

Doç.Dr., A.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ

İslam dünyası, karşı karşıya bulunduğu ciddi problemleri çözmede bilinçli ve kararlı adımlar atmak arzusunda. Ancak çözümlere ulaşma konusundaki arzu ve istek, tek başına yeterli olmadığından ve özellikle sorunları çözmede izlenecek sağlıklı bir metod bulunmadığından İslam dünyası şaşkınlık ve çaresizlik içerisinde bocalamaktan kenârini hâlâ kurtarabilmiş değildir. Bu şaşkınlık ve çaresizliğin en temel sebeplerinden birisi hiç şüphesiz, çağın sorunlarının klasik metodlarla çözülmeye çalışılmasıdır ki, bugüne kadar bunun pek başarılı olmadığı bundan sonra da başarılı olma ihtimalinin bulunmadığı artık ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu durum karşısında, Kur'an, Sünnet, Fıkıh, Kelam, vb. temel disiplinlerin metodlarının yeniden gözden geçirilmesinden ve metodoloji konusunda yeni yaklaşım ve denemelere girişilmesinden başka bir yol kalmamaktadır. Bütün İslâmî disiplinlerin herbiri için-geçmiş on dört asırlık birikimimizden yararlanmayı da ihmal etmeksizin- yeni metodlar geliştirilmesinin bir zorunluluk olduğuna biz içtenlikle inanıyoruz. Hatta bir adım daha ileri giderek, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam, vb. bütün İslâmî disiplinleri kuşatacak ve hepsi için geçerli olabilecek tek bir metodolojinin geliştirilmesinin dahi imkânsız olmadığını düşünüyoruz. Nitekim bu şekilde bütün disiplinler için ortak bir metod geliştirme fikrinin bazı izlerine geçmişte bile rastlamak mümkündür.¹ Ancak bu tek ve ortak metodolojiye ulaşabilmek için, daha önce, adı geçen disiplinlerin kendi klasik metodolojilerini gözden geçirip, yeni bir metodoloji geliştirmeleri ve varılan sonuçları ortaya koymaları gerekmektedir. Daha sonra her bir disiplinindeki metodolojik çalışmaların

sonuçlarının birbirleriyle uyuşan noktaları, işte sözünü ettiğimiz ortak metodolojinin ana hatlarını oluşturacaktır. Ancak bu ortak veya genel metodolojinin ortaya konabilmesi için vakit henüz erkendir. Gerçi Kur'an-Tefsir alanında bu tür çalışmalar yapılmakta olup, bazı sonuçlara da ulaşılmıştır. Gelecekte yeni bir Kur'an-Tefsir metodolojisinin ortaya konması kuvvetle muhtemeldir. Ne var ki Sünnet konusundaki metodolojik çalışmaların aynı düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. Hatta denebilir ki Sünnet-Hadis usûlü konusunda yapılmış çağdaş çalışmalar dahi, klasik metodolojinin tekrarıdır ibaret olup, katkı sayılabilecek ciddi herhangi bir yenilik getirilmemiştir. İşte bu alandaki büyük boşluğun doldurulmasına bir katkıda bulunmak amacıyla işe klasik Sünnet tanımlarını değerlendirmek ve yeni bir Sünnet tanımı denemesi yapma ile başlamıştık.² Bu yazımızın sonunda, oluşturduğumuz yeni Sünnet tanımının geniş bir şekilde izahını ise, ikinci bir makalede yapacağımızı söylemiştik. Şimdi bu yeni tanımın izahına geçmek istiyoruz.

Geçen yazımızda Sünnet'in yeniden, şu şekilde tanımlanmasını teklif etmiştik:

"Hz. Peygamber'in (s.a.v) kendi döneminde İslam toplumunu, akîde, ibadet, tebliğ, siyaset, hukuk, ekonomi, ahlak v.b bireysel ve toplumsal hayatın her alanında yönlendirip yönetmede, Kur'an başta olmak üzere, esas aldığı ilke ve prensipler bütünüünün oluşturduğu bir zihniyet ve dünya görüşüdür."

Yapılan bu tanımın temel unsurlarını maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Sünnet koymak, Hz. Peygamber'in (s.a.v) dönemiyle sınırlı ve ona mahsus bir olgudur.

1. Mesela el-Âmidî (Ö.631/1233) el-İhkâm fî Usûli'l Ahkâm (Mısır, 1387/1968) adlı eserinde (I. 210, vd.) "Kur'an, Sünnet ve İcma'nın müşterek olduğu konular" başlığı altında oldukça geniş bir bölüm ayırmış, mütevatir-âhâd haberler konusunu, Kur'an, Sünnet, ve İcma planında müştereken ele almış, bilahare (II. 3, vd. da) yine geniş bir bölüm halinde Kur'an, Sünnet ve İcma'ı, emir-nehiy, âm-hâs, mutlak-mukayyed, tahsis, mücmel, beyan, zâhir, mefhum, nesh v.b. konularda müştereken incelemiştir. Bu sebeple el-Âmidî'nin bu eserinin genelde, Kur'an, Sünnet ve İcma'yı kuşatan ortak bir metodoloji olarak değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır. Burada eserin bu özelliğine dikkatimizi çeken Prof. Dr. Salih Akdemir'e de teşekkür ederiz.
2. M. Hayri Kırbasoğlu, Klasik Sünnet tanımlarının Eleştirisi ve Yeni bir Sünnet Tanımı Denemesi, İslâmî Araştırmalar (Ocak, 191), s.21-37.

2. Sünnet'in, bireysel, toplumsal ve evrensel olmak üzere üç boyutu sözkonusudur.

3. Sünnet'in temel kaynağı Kur'an'dır.

4. Sünnet sadece şekil-lafız değil, şekil-lafız'ın altında yatan mânâ, ruh, ilke, hikmet ve amaçtır.

5. Sünnet nihai olarak, bu ilke-prensipilerin oluşturduğu bir zihniyet ve dünya görüşüdür.

Şimdi bu hususları teker teker açıklamaya çalışalım:

1. Sünnet koymak, Hz.Peygamber'in (s.a.v) dönemiyle sınırlı ve ona mahsus bir olgudur.

Yaptığımız tanımda " ... Hz. Peygamber'in kendi döneminde..." kaydını koymamızın gerekçesi şudur: Malum olduğu üzere Sünnet, Hz. Peygamber'in hayatı boyunca ortaya konulmuş değer ve uygulamalardır. Bu yüzden, Hz. Peygamberin vefatından sonra artık onun Sünnet olarak herhangi bir şeyi ortaya koyması düşünülemez. Bu durumda Sünnet'in Hz. Peygamber'in yaşadığı dönem ile sınırlı olduğu ve Sünnet'in ancak onun tarafından konulabileceği gayet açıktır.

Bu kaydın konulmasının diğer bir amacı da, ortaya çıkması muhtemel bazı yanlışlıkların önünü almaktır. Nitekim-geçmişte ve günümüzde-özellikle bazı Tasavvufi çevrelerde, vefatından sonra bile Hz. Peygamber'den keşif veya ilham veya rüya yoluyla hadis aldığı iddia eden ve aldığı bu hadisler üzerine dini bir anlayış bina edenlere, hatta bir hadisin sahih olup olmadığını rüya veya keşif aracılığıyla Hz. Peygamber'den sorup öğrendiğini ileri sürenlere rastlanmaktadır.³ Hernekadar bu tür iddiaların dini bakımdan değeri tartışılmış ve müdekkik İslam alimlerince reddi cihetine gidilmiş, niçin reddedilmesi gerektiğine dair birtakım delil ve gerekçeler de sunulmuş⁴ ise de, bunlara ilave olarak biz şu hususlara dikkatleri çekmekte yarar görüyoruz:

a. Rüya veya keşif yoluyla Hz. Peygamber'den hadis almak ve bu tür hadisler üzerine bir hüküm veya anlayış bina etmek, açıkça subjektif ve ispatlanması mümkün olmayan bir yaklaşımdır. Ayrıca bu tür bir yaklaşımın suistimallere ne kadar açık olduğu da ortadadır. Zira hadis olduğu söylenen bu tür sözlere dini bakımdan bir değer atfedilecek olursa, önüne gelenin her istediğini "Ben bunu keşif veya rüya yoluyla aldım" diyerek Hz. Peygambere nisbet etmemesi için hiçbir engel kalmaz; İslama en yabancı düşünceler, en aykırı davranışlar kolaylıkla Hz. Peygambere yamanabilir. Bu kapı açıldığı takdirde ne kadar

tehlikeli sonuçların ortaya çıkabileceğini tahmin etmek hiç te zor değildir. Bu bakımdan keşif veya ilham veya rüya yoluyla hadis alınabileceğini söylemek salt bir iddia olmaktan öteye geçemez.

Diğer yandan keşif veya rüya yoluyla Hz. Peygamberden hadis almak mümkün ise, niçin bugün İslam dünyasının karşı karşıya bulunduğu meselerin çözümü doğrudan Hz. Peygamberden-yine keşif veya rüya yoluyla alınmamaktadır? Şayet bugün Hz.Peygamber ile, şu veya bu şekilde bir iletişim kurmak, meselelerimizi ona çözdürmek imkân dahilinde ise, bu iletişimi kurabileceğini iddia edenler hala niye beklemektedirler? Eğer bu iletişimi kurmak gerçekten mümkün idiye, ondört asır boyunca bütün İslam alimleri, binlerce onbinlerce meselenin çözümü uğrunda niçin ömürlerini boş yere tükettiler? Bilhassa, hadis olduğu söylenen bir sözün gerçekten Hz. Peygambere ait olup olmadığını araştırma konusunda akıl almaz çabalar sarfeden Hadis âlimleri niye kendilerini boş yere yordular? Bu kadar yorulacaklarına, Hz. Peygamber ile rüya veya keşif yoluyla iletişim kurup, bir hadisin gerçekten ona (s.a.v) ait olup olmadığını kendisine niye sormadılar? Gerçekten de bugün Sünnet'in karşı karşıya bulunduğu en önemli problemlerden birisi, Hz. Peygambere ait olanla, ait olmayı ayırdetme meselesidir, ve bu konu geçen ondört asırlık çalışmalara rağmen, hala önemini korumaktadır. Zira herhangi bir şeyin "Sünnet" olup olamayacağı o konuda Hz. Peygamberden rivayet edilen hadisin sağlamlığına bağlıdır. Hz. Peygamber'in bireysel, toplumsal ve evrensel planda ortaya koyduğu Sünnet (Model) konusunda bize bilgi veren hadislerin güvenilir olup olmadığı ise, Hadis, Fıkıh ve Kelam âlimlerinin geliştirip uyguladıkları⁵ isnad ve metin tenkidi⁶ prensiplerinin uygulanmasıyla tespit edilmeye çalışılır. Bunun dışında yukarıda arzedtiğimiz gerekçeler ve keza geçmiş İslam alimlerinin serdettiği gerekçelerden dolayı-keşif, rüya veya ilham yoluyla bir hadis rivayet etmek, sonra da bu hadise dayanarak bir "Sünnet" ortaya koymak, kabulü kesinlikle mümkün olamayacak bir yaklaşımdır.

Sonuç olarak "Sünnet", ancak Hz. Peygamberin (s.a.v) kendi döneminde tesis edilmiş ve olup bitmiş bir olgudur. Hz. Peygamber'in vefatından sonra artık yeni bir Peygamber Sünnet'i ihdas veya icad etmek mümkün değildir.

3. Mesela bkz: İbn Arabî, *el-Futuhâtu'l-Mekkiyye* (Bulak, ?), I.150, 492, 537; II.79-80,376; eş-Sa'rânî, *el-Mizânü'l-Kubrâ* (Dârü'l-Fîkr, 1398),I.43-44; İsmail Hakkı Bursevî, *Kenz-i Mahfî*, (İst.?)s.2 vd.

4. Mesela bkz: eş-Şâtîbî, *el-İ'tisâm bi'l-Kitâb ve's-Sunne* (Mısır,?), I.260-264.

5. Zannedildiğinin aksine, hadislerin isnad ve metin tenkidıyla uğraşanlar sadece hadisçiler olmayıp, kelimacılar ve özellikle Usûl-i Fıkıhçılar da, eserlerinde bu konuyu geniş olarak ele almışlardır. Nitekim özellikle usûl-i fıkha dair eserlerin hemen hepsinde mütevatir, âhâd, sahih hadiste bulunması gereken şartlar, hadis çeşitleri ve buna benzer konular, bazen bir Hadis-usûlü kitabında ki kadar geniş olarak ele alınmıştır.

6. Sahih hadisin tespitinde başvurulacak metin tenkidi prensipleri konusunda bkz: İbn Kayyim *el-Cevziyye, el-Menâr el-Munîf fi's-sahihî ve'd-dâif* (Haleb, 1403/1983) ve Dr. Musfir Garamallah *ed-Dumeynî, Makâyisu Nakdi Mutûni's-Sunne* (Riyad, 1404/1984)

2. Sünnet'in bireysel, toplumsal ve evrensel olmak üzere üç boyutu sözkonusudur.

Sünnet tanımımız içerisinde "İslam toplumunu akide, ibadet, tebliğ, siyaset, ekonomi, eğitim, ahlak, hukuk, vb.. bireysel ve toplumsal hayatın her alanında yönlendirip yönetmede..." ifadelerine yer vermemiz temelde Sünnet'in kapsamını belirlemeye yöneliktir. Ancak Sünnet'in sözkonusu olduğu alanlar tanımda zikredildiği gibi akide, ibadet, tebliğ, siyaset, ekonomi, eğitim, ahlak ve hukuk'tan ibaret değildir. Bizim özellikle bu alanları zikredişimizdeki amaç kesin bir sınırlama yapmak değil, Sünnet'in kapsadığı alanların en önemli ve dikkat çekici olanlarına dair bazı örnekler vermektir. Bu bakımdan biz bu tanımda yer verilmeyen başka alanlarda da Sünnet'in sözkonusu olabileceğini kabul ediyoruz.

Bu ifadelerle dikkatleri çekmeyi amaçladığımız diğer bir nokta da, Sünnet'i sadece bireysel boyutta ele alma ve onun toplumsal hatta evrensel boyutunu gözardı etme, ya da en azından ikinci plana itme şeklinde tarih boyunca tezahür etmiş ve hala da etmekte olan geleneksel bakış açısının yanlışlığına işaret etmektir. Bu sebeple tanım yapılırken "bireysel ve toplumsal hayatın her alanında..." ifadesinin kullanılmasına bilhassa özen gösterilmiştir. Tabiatıyla bu ifadelerle, Sünnet'in tarih boyunca ağırlık verilmiş olan bireysel boyutu yanında, onun özellikle toplumsal ve evrensel boyutunu ön plana çıkarmak, toplumsal ve evrensel planda gerçekleştirilmesi gereken birtakım Sünnetler'in varlığını dikkatlere sunmak ta amaçlanmıştır. Diğer bir deyişle biz Sünnet'i bireysel plandan, toplumsal ve evrensel plana, toplumsal ve evrensel konu ve problemler alanına çekmek; hatta Sünnet'in toplumsal ve evrensel boyutunun özellikle vurgulanıp ele alınmasında zaruret gördüğümüzü belirtmek istiyoruz. Zira inanıyoruz ki Sünnet, bireyselliğe indirgendiği, sadece "Hz.Peygamber gibi iyi bir müslüman birey olmak" ile özdeşleştirildiği sürece İslam dünyasının kurtuluşu sadece bir ütopya olarak kalmaya devam edecektir. Bu bakımdan bu tanımda Sünnet'in toplumsal ve evrensel yönünün, bireysel yönüne nazaran biraz daha fazla ön plana çıkarılmasına özellikle dikkat edilmiştir.

Yine tanımımızda "... yönlendirip yönetmede.." ifadelerine de yer verilmiştir; zira Sünnet'in tamamının "yönetme" özelliği taşıdığını söylemek mümkün değildir. "Yönetme" tabiri daha ziyade hukukî ve siyasî ağırlıklı olduğu için, hukukî veya siyasî mahiyet taşımayan hususlar için "yönlendirme" deyimini kullanmayı uygun bulduk.

3. Sünnet'in temel kaynağı Kur'an'dır.

Önceki makalemizde Kur'an'ın Sünnet tanımını için dahil edilmesi gerektiği üzerinde durmuştuk. Ancak

burada şu hususu belirtmekte de yarar vardır. Sünnet'in temel kaynağı olarak Kur'an'a ilk sırada yer verilmiş olmasına bakarak, Sünnet'in sadece Kur'an'dan ibaret olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Hiç şüphe yok ki Sünnet, Kur'an dışında da unsurlar ihtiva etmektedir. Ancak Kur'an'a özellikle ilk sırada yer vermemizin iki amacı vardır:

- Sünnet'i uygulamanın yolunun Kur'an'ı uygulamaktan geçtiğini,
- Kur'an dışında yer alan Sünnet'e ait unsurları tespit etmede Kur'an'ın temel kriter olduğunu vurgulamak.

Kur'an dışındaki Sünnet'e ait unsurlardan kastettiğimiz, hadislerde ifadesini bulmuş olan ilkelere dir. Ancak bu ilkeleri hadislerden çıkarabilmemiz için, önce başvurduğumuz hadislerin gerçekten Hz. Peygamber'e (s.a.v) ait olup olmadığını tespit etmemiz gerekmektedir. İleriki çalışmalarımızda da geniş olarak ele alacağımız üzere, Hadis ilminde Sahih hadisin tanımı yapılırken, büyük ölçüde isnad gözönünde bulundurulmuş ve yine bir hadisin sahih olup olmadığı araştırılırken büyük ölçüde isnad üzerinde durulmuştur. Nitekim hadis ilminin çeşitli dallarına dair bugüne kadar ortaya konmuş olan eserler de bunun böyle olduğunu açıkça göstermektedir. Bunun yanında bir hadisin sahih olup olmadığını tespit ederken metin tenkidine, isnad tenkidi kadar önem verildiği söylenemez. Herne kadar Hadis âlimlerinin metin tenkidine isnad tenkidi kadar önem verdikleri iddia edilmekteyse de, metin tenkidine dair ortaya konmuş müstakil ve sistematik eserlerin-bildiğimiz kadarıyla-hemen hemen yok denecek kadar az olması⁷, bu iddianın pek te gerçekleri yansıtmadığını gösterir. İşte Sünnet'i ortaya koymaya çalışırken kullanılacak olan bir hadisin veya hadis grubunun sahih olup olmadığını metin açısından tespit etmede başvurulacak ilk kriterin Kur'an olması gerektiğini; Sünnet'i ortaya koymada başvurulacak bir hadis Kur'an'a açıkça aykırı olduğu takdirde -isnadı sahih bile olsa-onun sahih olamayacağını; zira mantıken Hz. Peygamberin herhangi bir söz, fiil, hüküm veya davranışının Kur'an'a aykırı olmasının mümkün olamayacağını vurgulamak amacıyla da Sünnet tanımı içerisinde Kur'an'a ilk sırada yer verilmiştir. Kur'an'a ilk sırayı vermekle, aynı zamanda Sünnet'in içerdiği ilkeler ortaya konulurken, hadislerle Kur'an'ın bir arada ele alınması gereğine de işaret edilmiş olmaktadır.

Mamafih bütün bu hususlar, üzerinde çalıştığımız yeni bir Sünnet metodolojisi içerisinde detaylı olarak ele alınacak ve konuyla ilgili uygulamalı örneklerle de yer verilecektir. Bu bakımdan konunun tartışmasını bu çalışmamıza bırakıyoruz.

7. Hadislerin metin tenkidine dair bilebildiğimiz yegane müstakil ve sistematik çalışma İbn Kayyim el-Cevziyye'nin daha önce işaret etmiş olduğumuz "el-Menaru'l-Munif" adlı eseridir. Günümüzde yapılmış olan bir çalışmaya da yine daha önce işaret edilmişti. Bunlara bir de Yrd. Doç. Dr. Selahattin Polat'ın "Hadiste Metin Tenkidi" adlı ders notlarını da zikredebiliriz.

4. Sünnet sadece "şekil-lafız" değil, "şekil-lafız"ın altında yatan mânâ, rûh, ilke, hikmet ve amaçtır.

Yaptığımız Sünnet tanımında Sünnet'in ilke veya prensipler olduğu ifade edilmiştir. Bizce bu husus, yapmış olduğumuz tanımın en önemli ve en can alıcı noktasını oluşturmaktadır. Sünnet'in mânâ, amaç, ilke veya prensip olmasının manası ise şudur:

Sünnet Hz. Peygamber'in her dediğini, her yaptığını, her uygulamasını, meselere getirdiği her çözümü aynen ve bunların altında yatan amaç, gaye, ilke veya prensiplere bakmaksızın tekrarlamak, taklid etmek değildir. Diğer bir ifade ile Sünnet, her zaman ve mekânda, karşılaşılabilecek her türlü problemlerin hazır çözümlerini veren sihirli bir formül değildir. Aynı şekilde Sünnet'e uymak ta, Hz. Peygamber dönemine geri gitmek, o dönemin şartlarını, hayat tarzını aynen günümüze aktarmak değildir. Bu olsa olsa, tembelce sadece şekle bağlılıkla yetinip, onun altında yatan hikmet, amaç ve ilkeleri gözardı etmek anlamına gelebilir. Çağın problemlerine bu tür bir Sünnet anlayışının ışık tutmasını beklemek boşunadır.

Nasıl ki "Kur'an'da hiçbirşey ihmal edilmemiştir." demek, Kur'an bize ebedî bir "rehber" vermiştir, davranışlarımızın son ve mutlak gayelerini belirlemiştir, demekse; ve bu durum insanın her devirde her zaman yeni şartlar altında, bu gayeleri gerçekleştirmek için vasıtalar bulma sorumluluğunu hiçbir şekilde ortadan kaldırmazsa⁸, aynı şekilde Kur'an'ın yaşanmış ve hayata geçirilmiş pratik bir yorumu ve uygulaması olan Sünnet'e tabi olmak ta, onun sonsuza dek beşerin bütün problemlerine hazır çözümler sunduğunu kabul ederek, Hz. Peygamberi aynen taklid etmenin meselelerin çözümü için yeterli olduğunu savunmak demek değildir. Aksine Sünnet'e uymak, ondan ilham alıp, onun bize verdiği prensipleri rehber edinecek, meselelere çözüm aramak demektir.

Kur'an veya Sünnet'ten hazır bir ekonomi politikası, hazır bir siyasi yapı veya hazır bir ansiklopedi çıkarmayı iddia etmek, ebedî İslam mesajını gülünç bir şekilde, zaman aşımına uğrayan kurumlara veya teorilere dönüştürmek, onlara indirgemek anlamına gelecektir.⁹

Sünnet ise bize, Kur'an'ın bir yorumu olması itibarıyla, onun gibi, gerek ferdî, gerek toplumsal hayatımıza yön verecek amaçlar ilkeler veya prensipler verir. Bizce düşen bunlardan yola çıkarak, her zaman ve mekânda devamlı gelişen şartlar çerçevesinde, çağımızın sorunlarına cevaplar hazırlamaktır.

Nitekim geçmişte de durum bu olmuştur. "İslam küçük Medine toplumundan Büyük İskender veya Roma imparatorluğununkinden daha geniş bir devlete, takas usulünün hakim olduğu bir ekonomiden, geniş bir "ortak pazar"ın para ekonomisine; Arap yarımadasının köşesine çekilmiş nisbî kültüründen, Mezopotamya ve Sasani imparatorluğu, Mısır ve Grek kültürlerinin ve Roma imparatorluğu yönetiminin mirasçısı Bizans imparatorluğu gibi eski medeniyetlerle boy ölçüşmeye geçtiği zaman yeni yeni meseleler ortaya çıkmıştı. Bu meselelerin ise Kur'an ve Hadislerin lafzi anlamlarından hareketle bulunacak hazır cevaplara indirgenmeleri beklenemezdi."¹⁰ Zira Kur'an ve tabiatıyla aynı şekilde Sünnet te, kıyamete kadar ortaya çıkacak bütün meselelere soyut, hazır çözümler getirmemiştir. Nitekim Muaz b. Cebel'in şu rivayeti de bu hususu doğrulamaktadır: Hz. Peygamber (s.a.v) Muaz b. Cebel'i (r.a) Yemen'e görevli olarak gönderirken, ona karşılaşılabilecek meseleleri nasıl çözeceğini, daha doğrusu nasıl bir metod uygulayacağını sorduğunda Muaz'ın cevabı şu olmuştur:

"Önce Kur'an'da çözümü arayacağım, onda bulamazsam senin Sünnet (model)ine bakacağım, onda da bulamazsam kendi görüşüme göre hüküm ve karar vereceğim."¹¹

Burada açıkça görülmektedir ki, Sünnet'in bütün meselelere hazır çözümler getirmedeği düşüncesine daha Hz. Peygamber'in sağlığında bile rastlanmaktadır. Dikkat çekici olan husus ise, bu gerçeğin bizzat Hz. Peygamber tarafından; Muaz b. Cebel'in bu metodunu tasvip ettiğini belirtmek suretiyle kabul edilmiş olmasıdır. Yani bizzat Hz. Peygamberin kendisi, kendisinin ortaya koyduğu çözümlerin gelecekte karşılaşılabilecek bütün meselelerin hali için yeterli olamayacağını açıkça ifade etmektedir.

Sünnet'in gelecekteki bütün meselelere somut, hazır çözümler sunmasının mümkün olmadığı fikri, Sahabe döneminden itibaren İslam âlimlerince de kabul edilmiş olduğu içindir ki, ondört asır boyunca, Kur'an ve Sünnet'te hazır çözümleri bulunmayan yeni meseleler karşısında icihad metodunu uygulama cihetine gitmişlerdir ve bugün de bu icihad süreci devam etmektedir. İctihad ise temelde Kur'an ve Sünnet'ten çıkarılacak ilkelere dayanılarak yapılabilir. Bundan dolayıdır ki Sünnet, özellikle bugün için, Hz. Peygamberin ortaya koyduğu modelin gerçekleştirmek istediği amaçlar, esas aldığı ilke veya prensipler şeklinde formüle edilmek, böyle algılanmak durumundadır. Aksi takdirde, hikmet ve amaçları araştırılmaksızın Hz. Peygamber modelinin aynen taklidi şeklindeki Sünnet anlayışının bizi ondört asır öncesinin hayat

8. Bkz: Roger Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği* (İst.,1990), s.30.52

9. A.g.e.,s.30.

10. A.g.e., s.47-48

11. Tirmizî: (Mısır, 1356-1395) 13. Ahkâm, 3. hadis no: 1327 (III.607); Ebû Davud, (Muhyiddin Abdulhamid neşri, tarihsiz) 23. Akdiye, 11. hadis no: 3592 (III.303); Dârimî, (Pakistan, 1404) Mukaddime, 20. hadis no:170 (I.55); Ahmed b. Hanbel, V. 230, 236,242.

tarzını benimsemeye sevketmesinin önüne geçilemeyecektir. Nitekim geçen yazımızda temas ettiğimiz, camilerden halıları kaldırıp toprak zeminde ve ayakkabılarla namaz kılmanın, masada değil yerde, çatal-bıçakla değil elle yemek yemenin Sünnet olduğu bugün dahi ileri sürülebilir. Bu konuda verilebilecek örnekler o kadar çoktur ki, bunları ancak müstakil bir çalışma çerçevesinde ele almak mümkün olabilir. Fakat burada şu ilginç örneği de vermeden geçemeyeceğim: Halen fakültemizde İİadis dalında doktora yapmakta olan Pakistanlı öğrencim, bir konuşma sırasında konumuzla ilgili olarak, ülkesinden şu ilginç örneği verdi: Kendisi, memleketinin en büyük hadis âlimine bir gün şu soruyu sorar: "Sahabe yemekten sonra temizlemek için ellerini toprağa, vs. sürerdi. Bunun yerine biz sabun kullansak Sünnet'e uymuş olur muyuz?" Bu büyük muhaddisin verdiği cevap çok ilginç, ilginç olduğu kadar da düşündürücüdür: "Vallahi birşey diyemem"

Açıkça görüldüğü gibi, yöneltilen bu soruya net bir cevap verilememiştir. Bunun sebebi ise, soru sorulunun Sünnet'i, Hz. Peygamber ve ashabını şeklen, harfiyen taklid etmek şeklinde anlamasıdır. Halbuki bizce burada şu şekilde bir cevabın verilmesi gerekirdi: "Sünnet'te asılan yemekten sonra ellerin ve ağzın temizlenmesidir, bu temizlik ne ile yapılırsa yapılısın farketmez. Sabun kullanmakla bu konuda Sünnet'e uyulmuş olunacağında şüphe yoktur."

İşte Sünnet'in, yani Hz. Peygamberin ortaya koyduğu model oluşturulan davranışların altında yatan amaç, hikmet, ilke veya prensipler gözardı edilerek, şekilci-lafızcı bir yol izlenirse, bu ve benzeri örneklerin ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Bu tür şekilci bir Sünnet anlayışıyla çağın meselelerine çözüm getirmek mümkün olamayacağından ki biz, Sünnet'in bir "ilke veya prensipler manzumesi" olarak algılanması gerektiğini savunmaktayız.

Sünnet'in ilke veya prensip olmasının ne anlama geldiğini biraz daha açmak gerekir: Hz. Peygamber herhangi bir konuda bir Sünnet (model davranış) ortaya koymuşsa, bunu yaparken bazı amaçları gerçekleştirmeyi hedef almış ve bazı ilkeleri gözönünde bulundurmuştur. İşte bizim yapmamız gereken de, onun ortaya koyduğu model'e yön veren amaç ve ilkeleri araştırıp ortaya çıkarmaktır. Nitekim bizzat Hz. peygamber (s.a.v) tarafından izlenen yol da, şekli değil, illet, hikmet, amaç ve ilkeleri gözönünde bulundurmaktır. Bunu aşağıdaki şu rivayetten çıkarmak mümkündür:

Abbâd b. Şurahîl yakınlarıyla birlikte Medine'ye gelir ve açlığa dayanamıyarak bir buğday tarlasına girer ve birkaç başaktan taneleri toplar. Durumu gören tarla sahibi gelip onun elbiselerini alır ve onu döver. Bunun üzer-

rine Abbâd Hz. Peygamber'e gider ve vaziyeti anlatır, tarla sahibini şikayet eder. Hz. Peygamber de tarla sahibini çağırıp ona niye böyle yaptığını sorar. Adam da Abbâd'ın yaptıklarını anlatınca Hz. Peygamber "O bilgisiz idi, sen ona öğretmedin; aç idi karnını doyurmadın. Elbiselerini ona geri ver! der ve Abbâd'ın yediği buğdayın karşılığında da tarla sahibine bir ölçek buğday verilmesini söyler."¹²

Bu rivayetin anlamı ise şudur: Hz. Peygamber bir kimsenin malını onun izni olmaksızın alan birine, durumunu tetkik edip, onu bu fiili işlemeye sevkeden sebepleri araştırmaksızın yargılama ve cezalandırma cihetine gitmemiştir. Bilakis bu olayda olduğu gibi, "bil-meme" veya "açlık" gibi haklı sebeplerle işlenen bu fiilin herhangi bir cezayı gerektirmeyeceğini ortaya koymuştur. Yine bu olaydan anlıyoruz ki, hırsızlık gibi suçları işleyenlere ceza uygulanabilmesi için, daha önce toplumda fertlerin zaruri ihtiyaçlarının sağlanması zorunludur. Diğer bir deyişle, İslam toplumunda hırsızlık v.b cezaları uygulamaya geçmeden önce, toplumun refah seviyesinin yükseltilmesi gerekir. Bu yapılmadan fakirliğin hüküm sürdüğü bir toplumda, bu gibi cezaları uygulamaya girişmek hata olur.

Hz. Peygamberin toplumda işlenen suçlarla ilgili bu yaklaşımının, onun Sünnet'ini gerçekten anlamış olan halifelerinden Hz. Ömer (r.a) tarafından da devam ettirildiğini şu rivayetten anlamaktayız:

Hâtıb'ın köleleri, Muzejne kabilesinden birinin dışı bir devesini çalarak kestiler. Durum Hz. Ömer'e bildirildi, o da kölelerin ellerinin kesilmesi için Kesir b. es-Salt'a emir verdi. [Ancak daha sonra bu kararından vazgeçip, kölelerin sahibini çağırttı ve] ona şöyle dedi: "Kölelerin ellerini kestirecektim, fakat düşündüm ki sen, bu köleleri o kadar aç bıraktın ki, onlar da Allahın yasakladığı bu suçu işlemek zorunda kaldılar. Şimdi madem ki onları aç bırakan sensin, ben şimdi sana iyi bir ceza vereyim de bu yaptığını pahalıya ödeyesin." Sonra Hz. Ömer Muzejne kabilesinden olan adama dışı bir devenin fiyatını sordu. O da "Dört yüz dirhem teklif etselerdi, dönüp bakmazdım bile" cevabını verdi. Bunun üzerine Ömer, kölelerin sahibine, deve sahibine sekiz yüz dirhem vermesini söyledi."¹³

Her iki rivayetten çıkarılabilecek olan ortak sonuç şudur:

Sünnet, altında yatan âmillere bakmaksızın suçları cezalandırmak değildir. Sünnet olan, öncelikle suçun işlenmesine yol açan âmilleri ortadan kaldırmak, ancak bu yapıldıktan sonra suçları cezalandırmaktır.

Dolayısıyla İslami uygulama adına işe hırsızın elini kesmekle başlamak demek, işe tersten başlamak anlamına gelir. Bilakis İslami uygulama amacında olan bir toplu-

12 .Nesâî, (bi-şerhi's Suyûti) (Mısır, 1930) VIII.240 (Bâb:el-İsti'dâ); Ebû Dâvud, Cihad, 92 (III.39); İbn Mâce, (Mısır, 1372) 12, Ticârât, 67, hadis no: 2298 (II.770-771).

13. Muvatta,(Mısır, 1370) 36, Akdiye, 28, hadis no:38 (II.748), bkz: İbn Kayyim el-Cevziyye, İ'lâmu'l-Muvakk'în (Beyrut,?), III.22-23).

mun ilk görevi, fertleri hırsızlığa iten toplumsal sebepleri, yani her türlü sosyal adaletsizlik ve sefaleti ortadan kaldırmaktır. Binaenaleyh sosyal adaleti hakim kılmadan, bir ceza sistemini uygulamaya kalkışmak kadar, Kur'an ve Sünnet'e aykırı birşey olamaz. Zira işe cezaların uygulanmasıyla başladığı takdirde, bundan en fazla zarar görecektir olanlar en yoksul olanlar olacaktır. Hırsızlık yaptıkları için onların elleri kesilecek olursa, onların çalışma hayatına atılarak toplumun refahına normal olarak katılmaları imkânsızlaşacaktır. Ancak hırsızın elini kesmeye kalkışmadan önce, toplumda ekonomik ve sosyal adalet tesis edildiği takdirde, Kur'an ve Sünnet gerçek anlamda egemen olacak böyle bir toplumda hırsız da artık, bir "hasta" olarak ortaya çıkacaktır; çünkü ortada onu hırsızlığa sevkedecek herhangi bir sebep kalmayacaktır.¹⁴

Konuyla ilgili olarak zekat müessesesinden de örnekler verilebilir. Mesela Hz. Peygamberin (s.av) zekatın sadece buğday, arpa, hurma ve kuru üzümünden alınmasını emrettiğine dair bir rivayete bakarak İbn Ömer, Ahmed b. Hanbel, Musa b. Talha, İbn Sîrîn, Şa'bî, Hasan b. Salih, İbn Ebî Leylâ, Abdullah b. Mubarek ve Ebû Ubeyd, tarım ürünlerinde zekatın sadece bu dört sınıftan alınacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir. Hiç şüphe yok ki bu görüş sahipleri zekata konu olan tarım ürünlerinin belirlenmesinde bu ve benzeri hadislerin zahirine bağlanmışlar, bu hadisteki ifadenin altında yatan "ilke" yi gözden kırmışlardır. Zira zekattan maksat, üreticilerin elde ettikleri ürünlerin bir kısmını fakirlere dağıtmalarıdır. Durum bu olunca, Hz. Peygamberin buğday ve arpa ekicilerine zekatı vacip kılıp ta, piring, nohut, mercimek, narenciye ve diğer tarımsal ürün ekicilerini zekattan muaf tutması düşünülemez. Hz. Peygamberin hadiste sadece bu dört tarımsal ürünü zikretmesi işe, o zaman bu ürünlerin başlıca üretim çeşitlerini teşkil ediyor olmalarıdır. Bu sebeple zekatı sadece bu dört sınıf tarımsal ürüne hasretmek Sünnet'e aykırı bir tutum olur. Sünnet'e uygun olan işe, her türlü tarımsal üründen zekatın alınmasıdır ki, İmam-ı A'zam Ebû Hanife ve Dâvud ez-Zâhirî de bu görüşü savunmuş, Malîkî mezhebine mensup olan İbnü'l-Arabî de Ebu Hanife'nin görüşünü desteklemiştir.¹⁵ Bize göre de Sünnet'e gerçekte muvafık olan Ebu Hanife ve Davud ez-Zahirî'nin görüşüdür; zira onlar Hz. Peygamberin bu hadisinin zahirine bağlanıp kalmamış, onun altında yatan ilke'yi yakalamaya çalışmışlar ve bunda da başarılı olmuşlardır. Şeklen hadise aykırı gibi görünse de, aslında Sünnet'in ruhuna tamamen uygun olanın, onların

görüşü olduğunda şüphe yoktur. İşte Sünnet, Ebu Hanife ve Davud ez-Zahirî'nin bu meselede yaptıkları gibi, hadislerin lafızlarının altında yatan hikmet ve manayı, ilke veya prensibi bulup çıkarmakla ortaya konulacaktır.

Sünnet'in, Hz. Peygamber'in (s.a.v) bireysel ve toplumsal hayatı düzenleyip, yönetme ve yönlendirmede kendisine rehberlik eden ilkeler olduğuna ve bu ilkelerin bugünün meselelerine nasıl ışık tutacağına dair Dr. Çapra'nın aşağıdaki değerlendirmesi de güzel bir örnek teşkil etmektedir:

" Adil bir ücretin ve emek sömürsünün ne olduğunun Kur'an ve Sünnet ışığında belirlenmesi gerekmektedir. İslam, emek dışında verime katkıda bulunan üretim etkenleri kabul etmez ve bu sebeple de İslam'a göre emek sömürsü kavramının, Marx'ın ileri sürdüğü artık değer kavramıyla hiçbir ilgisi olamaz. Teorik olarak adil ücret'in emekçinin verime yaptığı katkının değerine eşit olması gerektiği ileri sürülebilir. Fakat bunu belirlemek zordur ve ücretlerin belirlenmesi konusunda pek az bir değeri haizdir. Gerçi niteliksel olarak asgari ve ideal ücreti belirlemeye yardımcı olacak bazı hadisler vardır. Hz. Peygamber'e (s.a.v) göre (kadın-erkek) bir işçinin asgari hakkı, normal yiyecek-içecek ile giyim-kuşamdır ve onlara günün üzerinde iş yüklenemez."^{**}

Bu hadisten, asgari ücretin, bir işçinin gücünü zorlamaksızın, kendisinin ve ailesinin yeme-içme ve giyim-kuşam ihtiyacını normal olarak karşılamasına yetecek düzeyde olması gerektiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Sahabe bunu, İslam toplumunun ahlâkî seviyesini muhafaza için de asgari bir ücret olarak kabul etmişlerdir. Nitekim üçüncü halife Hz. Osman'ın (r.a) şöyle dediği rivayet edilir: "Çalışan, ancak herhangi bir mesleği olmayan kadın işçilerinizi gücünün üzerinde bir işe zorlamayın, zira zorlarsanız gay-ı ahlâkî yollara başvurabilirler, yine erkek bir işçiyi de zorlamayın, zira zorlarsanız hırsızlık yapmaya kalkabilirler. Çalıştırdığınız işçilere iyi davran ki, Allah da sana iyi davransın, Onlara helal ve iyi gıda sağlamak sizin üzerinize farzdır."^{***}

Aynı şekilde "ideal ücret"i de aşağıdaki hadisten, "işçinin aynen patronu gibi yiyip içmesini ve giyinmesini sağlayacak bir ücret" olarak çıkarmak mümkündür: "İşçileriniz Allahın sizin emrinize verdiği kardeşlerinizdir. Binaenaleyh kimin yanında bir işçi kardeşi çalışıyorsa, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin."^{****}

14. Roger Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, S. 57'den bazı değişikliklerle.

15. Zekat konusuyla ilgili olarak yukarıda ele alınan görüşler ve bunların dayandıkları delillerin geniş bir şekilde tartışılması konusunda bkz: Dr. Yusuf el-Kardavî, *İslam Hukukunda Zekat*, (İst., 1984), I. 357-367.

* el-Muvatta', 54, İsti'zân, 16, hadis no: 40 (II. 980); Muslim.(Mısır,1375; M.F.Abdulbaki neşri) 27, Eymân, 10, hadis no: 41(III.1284)

** el-Muvatta, 54, İsti'zân, 16, hadis no: 42 (II. 981)

*** Muslim 27, Eymân, 10, hadis no: 38 (III.1283)

O halde âdil ücret, "asgarî ücret" ten aşağı olamaz. Adil ücretin istenen düzeyi, elbette "ideal ücret" e yakın olmalıdır ki, gelir dağılımındaki eşitsizlikler giderilsin ve zengin-fakir şeklinde iki ayrı sınıf yaratmaya ve gerçek bir İslam toplumunun temel özelliğini teşkil eden kardeşlik bağlarını zayıflatmaya yol açabilecek olan, işçi ile işverenin hayat standartları arasındaki uçurum, asgariye indirilebilsin. Bu iki sınır arasında kalmak üzere gerçek ücret, arz-talep ilişkisine, ekonomik büyüme hızına, İslam toplumdaki ahlaki bilinç düzeyine ve devletin oynadığı yasal role göre belirlenebilir.

İslam, işçiye en azından "asgari ücret" ve tercihan "ideal ücret" ödenmesi yanı sıra, onların sağlık durumlarını kötüleştirerek veya kazancından istifade etmesine ve aile hayatına katılabilesine zarar vercek kadar kötü şartlar altında ve son derece aşırı bir şekilde çalıştırılmamasını da şartı koşar. Şayet onlardan kapasitelerinin üzerinde bir iş yapmalarını istenirse, o takdirde onlara bu işi güçlüğüne maruz kalmaksızın yapmalarını mümkün kılacak yeterli yardımın yapılması gerekir. Yukarıda naklettiğimiz hadiste Hz. Peygamber işverenlerin işçilere kendilerinin kardeşleri olarak bakmalarını öğütledikten sonra şöyle demektedir:

"... ve onlara güçlerinin üzerinde iş yüklemeyi; şayet yükleyecek olursan, onlara yardım et." Bu hadisten, azami çalışma süresinin belirlenmesi, uygun çalışma şartlarının hazırlanması, iş kazalarına karşı ihtiyat tedbirlerinin alınması gibi hususların İslamî öğretinin ruhuna tamamen uyduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.¹⁶

Görüldüğü gibi Dr. Çapra, işçi hakları, asgari ücret, çalışma şartları v.b konuları hadisler ışığında ele almakta, bu konularda Sünnet'in bize ne gibi ilkeler sunduğunu araştırmaktadır. Ancak bu hadislerin metinlerine bakılacak olursa, bunların hiçbirisinde "işçi veya emekçi" kelimelerinin geçmediği, bilakis bu hadislerin tamamen "köleler" hakkında olduğu görülecektir. Peki Dr. Çapra, kölelerle ilgili bu hadisleri, nasıl olup ta "işçi hakları, asgari ücret, çalışma şartları, v.b" konularda kullanabilmektedir? Bizce meselenin can alıcı noktası da bu sorunun ve bu soruya verilecek cevabın altında yatmaktadır. Dr. Çapra, ele aldığı hadisleri zikrederken, bu hadislere nasıl yaklaştığını bir dipnotta açıklamakta ve böylece yukarıdaki soruyu da cevaplamış olmaktadır:

"(Hadis veya diğer rivayetler olsun) delil olarak kullanılan bazı nakiller, aslında kölelerle ilgili olduğu halde, tercümede" işçiler-emekçiler (employees)" şeklinde çevrilmiştir. Şayet insana yaraşır ve adil bir muamelenin kölelere

gösterilmesi, gerekli olursa bu takdirde işçilerin kesinlikle bundan daha da iyi bir muameleye hakka vardır."¹⁷

Kolayca anlaşılacağı gibi Dr. Çapra, işçi hakları, asgari ücret, çalışma şartları gibi halen bütün dünyanın en aktüel meselelerinden birine, kölelerle ilgili hadislerden yola çıkarak İslamî bir bakış açısı getirmeye çalışmaktadır. Aslında Sünnet'e şekilci-lafızcı bir yaklaşımla bakılacak olsaydı, bu hadislerin kölelerle ilgili olduğu, dolayısıyla işçilerle herhangi bir ilgisinin olmayacağı düşüncesiyle, bunlardan yararlanma cihetine asla gidilemezdi. Nitekim bugüne kadar bu hadisleri işçi hakları çerçevesinde ele almayı düşünebilen herhangi bir İslam âlimi, hele hele bir hadis alimi çıkmamıştır. Dr. Çapra'nın sahip olduğu ekonomik formasyon ve şekilci-lafızcı yaklaşımdan uzak kalışı, onun bu başarılı değerlendirmede bulunmasını mümkün kılmıştır. Şayet o, bir ekonomist değil de, Tefsir, İlahî Fıkıh, v.b. dallardan birinde uzman, klasik anlamda bir İslam âlimi olmuş olsaydı, kölelerle ilgili bu hadislerden işçi hakları konusunda birtakım ilke veya prensipler çıkarmayı belki de başaramaz, kölelerle ilgili olduğu için bu hadisleri bir tarafa iterdi. Ama hadis koleksiyonlarını dolduran, ancak hakim olan şekilci-lafızcı yaklaşım sebebiyle, bugün artık resmen köleliğin sözkonusu olmadığına bakarak aktüel bir değerinin olmadığını ifade etmekte tereddüt etmeyeceğimiz bu hadisler, bir İslam ekonomistin "ilkeler"i yakalamayı esas alan yaklaşımı sonucunda, son derecede önem kazanmaktadır. Zahirin kölelerle ilgili olup, işçi haklarıyla hiçbir ilgisi bulunmayan bu hadislerden, işçi hakları, v.b. konularda bize yol gösterecek Sünnet prensiplerini bulup çıkarma konusundaki Dr. Çapra'nın bu orijinal yaklaşımı, aynı zamanda hadislerden, Sünnet'in herhangi bir konuda ortaya koyduğu ilke veya prensiplerin nasıl çıkarıldığına dair uygulamalı bir örnek olması bakımından da son derece önemlidir. Bu bakımdan Dr.Çapra'nın bu çalışması, gerçek Sünnet'in şekil-lafız'dan ziyade ilke-prensip olduğuna dair söylediklerimizi teyid etmesi, gerek bu ilke prensiplerin hadislerden nasıl çıkarılacağını göstermesi bakımından çalışmamız için ciddi bir katkı teşkil etmiştir.

Bu örneklerin dışında, Hz. Ömer'in fethedilen Suriye topraklarının dağıtılmasına karşı çıkması¹⁸ ve mülfe-i kulûb'a zekattan pay vermeyi reddetmesiyle ilgili iki örneğe de işaret etmek gerekir. Hz. Ömer'in bu iki uygulaması, araştırmalarda, ilmi toplantı ve tartışmalarda sık sık gündeme getirildiğinden artık hemen herkes tarafından bilinir hale gelmiştir. Ancak yaptığı yorumlarla

16. Dr. Muhammad Umar Chapra. Objectives of the Islamic Economic Order (Islam, Its meaning and Message (London, 1980) içinde). pp.183-184.

17. Dr. Muhammad Umar Chapra. İbid. p.183. footnote.37.

18. Ebû Yûsuf, Kitâbü'l-İharâc (Kahire, 1392), s.28-29.

düşüncelerimize tercüman olduğu için, biz sadece bu iki örneğe dair Roger Garaudy'nin sözlerini aktarmakla yetinmiyoruz:

Hazreti Peygamber'in sahabilerinden olan "Hulefa-i Raşidîn" olarak bilinen ilk halifeler gerek bu mülkiyet meselesi üzerinde, gerekse diğer bütün konularda, "inmiş oldukları" tarihi ortamdan ve Kur'an'ın bütününden koparak ayetleri harfiyen uygulamaya koymak yerine, ortaya çıkan yeni sorunları çözmek için ebedi prensibi bulup çıkarmasını bilmişlerdir.

Bu tavır, Kur'an veya Sünnet'in her hükmünün gerisinde, onun varlık sebebinin, bu hükmü ilham etmiş olan prensibin ve tatbik edildiği tarihi şartların araştırılıp bulunmasını gerektirir. Özellikle de, daha ileriye giderek, bu tutumlardan herbirinin zamanı veya mekanı çok iyi belirlenmelidir.

Açlık yüzünden hırsızlık yapmak zorunda kalmış zavallıyı değil de, onu aç bırakmış olan köle sahibini cezalandırmak suretiyle Yüce Peygamber ile Hazreti Ömer İbn Hattab'ın, Kur'an'ın ruhuna sadık kalmak için bir ayeti harfiyyen tatbik etmemek pahasına, nasıl sosyal adaleti, mülkiyetin savunulmasının önüne geçirmiş olduklarını daha önce gördük.

Aynı anlayışla, mülkiyeti ilgilendiren bir başka mesele karşısında Hazreti Ömer İbn Hattab, Hazreti Peygamber'in öğrettiklerine sadık kalmak için, O'nun sünnetini harfiyyen tatbik etmez, fakat ruhunu uygulamaya koyar. İmdi, Hazreti Peygamber, Hayber'in fethinden sonra, ganimeti dağıtmıştı. Halife Hazreti Ömer zengin Suriye topraklarını fethettiğinde, savaş arkadaşları, Hazreti Peygamber'in Hayber konusundaki tutumunu hatırlatarak, arazinin cihad etmiş ve kazanmış kişiler arasında paylaşılmasını istediler. Nitekim Kur'an'da da şöyle deniliyordu.

"Allah size, ele geçirdiğiniz bol ganimetler vadetmiştir". (Fetih, 20).

Hazreti Ömer bu isteği geri çevirdi. Çünkü ortadaki tarihî durum eskisinden tamamen farklıydı. Zira, zengin Suriye topraklarından askerlerine tamamiyle mülkleri olacak paylar vermek, bir asker ve toprak aristokrasisi, bir çeşit derebeylik meydana getirmek demek olacaktı. Bu ise, Kur'an'ın mesajına ters düşerdi.

Bir başka örnek daha verelim. Hazreti Peygamber, İslam'ın güçlkle yayıldığı bir dönemde, ümmetin servetinin bir kısmının (devlet hazinesinden bir payın), maddî sorunlarından ötürü İslam'a geçmekte tereddüt eden kimselere (kalpleri İslam'a ısındırılacak kişilere) yardım olarak ayrılmasını kararlaştırmıştı. İslam toplumu güçlü ve zengin hale gelince, Hazreti Ömer bu uygulamaya son verdi. İslam'a katılmalar akın akındı ve bu bazen de maddî çıkarlar yüzündendi. Burada da Hazreti Ömer geleneğe (sünnete) harfiyyen uymak yerine, Kur'an'ın ruhuna rivayet etmişti. Büyük Halife, insanları menfaat yüzünden şahadet getirmeye teşvik etmek istemiyordu.¹⁹⁾

Sünnet'in şekilden ziyade ilke, prensip, amaç, gaye ve hikmet olduğuna dair günlük hayatımızdan da bazı örnekler verebiliriz. Mesela ağız temizliğiyle ilgili olarak özellikle misvak kullanmanın sünnet olduğu kanaati hayli yaygındır.²⁰ Bu yaygın kanaat ise "Şayet ümmetime zorluk vermiş olmayacak olsaydın, onlara her namazda "sivak"ı emrederdim."²¹ hadisinin ve "sivak" konusundaki teşvik edici diğer hadislerin yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Zira bu ve benzeri hadislerde geçen "es-sivâk" kelimesi, "fırçalamak veya fırça" anlamındadır.²² Dolayısıyla bu ve benzeri hadislerde geçen "sivak" ı, türkçedeki anlamıyla " misvak" olarak tercüme etmek yanlıştır.²³ Zira misvak denildiğinde halk arasındaki dış temizliğinde kullanılan ve arak ağacının dallarından yapılan bir tür fırça anlaşılmalıdır. İalbuki hadisin gerçek anlamı şudur:

"Ümmetimi zora koşmuş olmayacak olsaydım, her namazda dişlerini fırçalamalarını-veya diş fırçası kullanmalarını -emrederdim."

Gerçi bazı hadislerde "misvak" kelimesi de geçmekte ise de, burada da kastedilen türkçedeki anlamıyla "misvak" olmayıp, "dış fırçalama âleti, fırçası" anlamındadır.²⁴ Zira türkçede misvak olarak bilinen nesnenin adı arâk (salvadora persica) tır ve bu adla bilinen ağacın dallarından elde edilir. Diğer taraftan İslam âlimleri de, sivak'ın, yani dış fırçasının, arak gibi yumuşak bir ağaçtan yapılmasının, nar veya mersin gibi ağaç dallarından yapılmasının müstehap olduğunu söylerken²⁵, sivak veya mis-

19. Roger Garaudy, a.g.e., s.102-103.

20. Hatta tarihte, misvak kullanmanın sünnet oluşu meselesi, bizzat müslümanlara harp. ilan etmeyi gerektirecek kadar önemli bir mesele olarak ta görülmüştür. Nitekim Muhammed b. Mukatil'in " "Şayet bir belde halkı "sivak"ı terketme konusunda ittifak etseler, kafirlerle savaştığımız gibi onlarla savaşırız." dediği nakledilir (Bkz: el-Leknevî, *Tuhfetu'l Ahyâr* (Hindistan, 1305), s.186) ki, bu rivayet-doğru kabul edilecek olursa-misvak kullanmak gibi bir meselede bile aşırı şikâyetin nelerce yol açabileceğini göstermesi bakımından son derece düşündürücüdür.

21. "es-sivak" konusundaki hadisler için el-Mu'cemu'l-Mufehres'te ilgili maddeye bkz.

22. Bkz: İbnu'l-Esîr, en-Nihaye (Beirut, 1963), II. 425; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, (Beirut,?), X.446; Nevevî de dış-ağız temizliğinde kullanılan her âlete "sivak" dendiğini ifade etmektedir. Bkz: Nesâf, *es-Sunen (bi-şerhi's-Suyûtî)* I.11.

23. Meselâ Tecrid-i Sarîh tercümesinde (III.35, hadis no:484), "Ümmetime-yahud (diğer rivayete nazaran) nâsa-meşakkat vermek korkusu olmasaydı, kendilerine her namaz kılarken misvak (isti'malini) emrederdim." denmektedir ki, burada "es-sivak" ın "misvak" olarak tercümesi doğru değildir. "es-sivâk" kelimesinin geçtiği hadisler, Cemal Sofuoğlu-Salih Akdemir tarafından hazırlanan *Tercüman Hadis Külliyyatı-II-* (İst. 1984) adlı çalışmada (s. 181-185)"dış fırçalamak" şeklinde doğru tercüme edilmiştir.

24. İbnu'l-Esîr, a.g.e., II.425; İbn Manzûr, a.g.e., X.446.

25. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, (Riyad.?), I.96.

vak'ın, belli bir ağacın ismi olmadığını, bu kelimenin " fırçalamak veya fırça" anlamına geldiğini de göstermişlerdir.

O halde bu açıklamalar ışığında diyebiliriz ki, bu hadisler özel olarak, halkımız tarafından "misvak" olarak bilinen ağaç dalının kullanılmasını değil, genel olarak dişlerin fırçalanmasını, yani diş-ağız temizliğini teşvik etmektedir. Binaenaleyh Sünnet olan, sadece halkımızın misvak dediği "arâk" ağacının dallarını fırça olarak kullanmak değildir, yani insanların mutlaka bu ağacın dallarından diş fırçası yapma zorunluluğu söz konusu değildir. Nitekim gerek geçmiş gerek günümüz İslam âlimlerinden bazıları da bu hususu açıkça ifade etmişlerdir. Mesela İbn Kudâme (ö.620) şöyle demektedir: "Parmağıyla veya bir bez parçasıyla dişlerini fırçalayanın Sünnet'e uymuş olamayacağını, zira şeriatın istediğinin bu olmadığını, üstelik parmak veya bir bez parçasıyla yapılan diş temizliğinin (arâk gibi) bir ağaç dalı ile yapılan temizlik gibi olmadığını söyleyenler vardır. Ancak doğru olan kişinin ağzını ne kadar temizlerse o nisbette Sünnet'e uymuş olacaktır."²⁶

Çağdaş müelliflerden es-Seyyid Sâbık ta aynı görüşü paylaşanlardandır: "Sivak, hem diş fırçalamada kullanılan ağaç dalına, hem de bizzat fırçalama eylemine denir ki, bu da dişlerin bu dal parçası veya benzeri sert bir şeyle fırçalanması, oğulmasıdır. Diş fırçalamada kullanılanların en iyisi, Hicaz'dan getirilen "arâk" ağacının dalıdır, çünkü bu dallar damağı kuvvetlendirir, diş hastalıklarını önler, sindirimi kolaylaştırır, idrarı arttırır. Bununla birlikte fırça ve benzeri gibi, dişlerin kir ve pasını gideren, ağzı temizleyen her tür aletin kullanılmasıyla da Sünnet'e uyulmuş olur."²⁷

Görüldüğü gibi her iki müellif te Sünnet'i şekil olarak değil bir ilke olarak algılamış ve bu konudaki Sünnet'i de "Herhangi bir âletle-arâk ağacı dalı, diş fırçası v.b. olabilir-dişlerin ve ağzın temizlenmesi" olarak anlamışlardır. Nitekim bir hadiste de Sünnet'in amacının, bizzat halkımızın misvak dediği arâk ağacını kullanmak olmadığını, Sünnet'in amacının ağız temizliği olduğu açıkça ifade edilmektedir: "Diş fırçalamak (veya bizzat diş fırçası, fırçalama âleti) ağzı temizler, Rabbin de rızasını celbeder."²⁸ Hatta bu hadisteki "ağız temizliği"nin, Allah'ın razı olmasının illeti olabileceğini söyleyenler bile vardır.²⁹ O halde diyebiliriz ki, Sünnet, hangi suretle olursa olsun, diş-ağız bakımı ve temizliğidir. Burada önemli olan amaçtır, bu amacı gerçekleştirmede kullanılan araçların, zamana, coğrafyaya ve teknik gelişmelere göre değişiklik arzemesi normaldir. Binaenaleyh bugün ister halkımızın misvak

adını verdiği arâk ağacının dalları, ister diş fırçası, ister başka birşey kullanılsın, bunların hepsinin kullanılması ile de Sünnet'e uyulmuş olur.

Sünnet'in şekil-lafız'dan ziyade, bunların altında yatan mana, ilke-prensip, amaç ve hikmet olduğunu göstermek için verdiğimiz bu örneklerden sonra şu hususu da açıkça ifade etmek isteriz: Sünnet'in şekil-lafız'dan ziyade ilke-prensip olması, şeklin hiçbir sûrette söz konusu olmadığı, diğer bir ifade ile şeklin tamamen değersiz ve hükümsüz olduğu şeklinde kesinlikle anlaşılmalıdır. Zira özellikle "ibadetler" olarak tanımlanan, namaz, oruç, hac gibi hususların, zaman ve mekana göre değişmesi kesinlikle söz konusu olamaz. Bu konularda Sünnet'in belirlediği şekillerin aynen muhafazası elbette zorunludur. Sünnet'in şekilden ziyade ilke, hikmet ve amaç olduğu alanlar ise, daha ziyade ibadetlerin dışında kalan alanlar ve özellikle toplumsal alanlardır. Nitekim zaman ve mekanın değişmesiyle yeni meselelerin zuhur ettiği alanlar da genelde bu alanlardır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, yukarıda izah edildiği gibi birtakım ilke-prensip, hikmet ve amaçlara indirgenecek olduğu takdirde Sünnet'in, değişen şartlara, ortaya çıkacak yeni durumlara, karşılaşılabilecek yeni problemlere uygulanması kolaylaşacak, gerek İslam dünyasının gerek bütün insanlığın karşı karşıya bulunduğu ve ileride karşılaşılabileceği problemlerin çözümünde bizlere ışık tutması, rehberlik etmesi mümkün olabilecektir. İslam dünyasının içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulabilmesi için bundan başka bir çıkış yolu da yoktur. Zira İslam sadece geçmişin değil, geleceğin de dinidir ve İkbâl'in (ö.1934) de dediği gibi "İslam Peygamberini eski dünya ile modern dünyanın ortasında durmuş görmekteyiz. Hz. Peygamber (s.a.v) bildirmiş olduğu vahyin kaynağı bakımından eski dünyaya, fakat bildirmiş olduğu vahyin rûhu bakımından modern dünyaya bağlıdır. Onun gelişi ile hayat, aldığı yeni istikamete uygun yeni kaynaklar keşfetmiştir."³⁰ Aynı şekilde temeli Kur'an'a dayalı olan Allah'ın rûhunun Sünnet'i de, tarihte gerçekleşmiş şekli ile geçmişe, ancak ihtiva ettiği ilke, amaç ve gayeler bakımından tamamen geleceğe, gelecek çağlara yöneliktir.

5. Sünnet, ilke prensiplerin oluşturduğu bir zihniyet ve dünya görüşüdür.

Hz. Peygamber Medine'de örnek bir toplum kurdu. Bu toplumun Allah'ın birliğine olan imanı, onun bütün kurumlarının ilham verici prensibi olmuştur. Bu insan topluluğunun birliği, kişisel veya toplumsal hayatın her alanında kendisini gösteriyordu.³¹ İslam medeniyetine

26. İbn Kudâme, a.g.e., I.96. Müellif aynı yerde, Hz. Peygamberin Amr b.Avaf oğullarından bir adama dişlerini parmaklarıyla oğuşturarak temizlemesini söylediğine dair bir rivayeti de zikretmektedir.

27. es-Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-Sunna* (Beyrut, 1985), I.45.

28. Buhârî, 30, Savm, 27 (III.31); Nesâî, 1, Tahâra, 4 (I.10);

29. Bkz:en-Nesâî bi-şerhi's Suyûtf, I.11 (Şerhte)

30. Muhammed İkbâl, *The Reconstruction of Religious Thought in İslâm* (Lahore, 1968) p.126.

31. Roger Garaudy, a.g.e.s. 14.

kişiliğini veren, bütün unsurlarını biraraya getirerek onları bir bütün, medeniyet dediğimiz organik vücut haline getiren de bu Tevhid (Allah'ın birliği inancı) olmuştur.³² Hz. Peygamberin, Sünnet (Model)inin ilk izleyicileri olan ilk müslümanların gönüllerine yerleştirdiği bu "Tevhid" inancı, sadece metafizik anlamda, bir tek ilaha inanmaktan ibaret değildi. Bilakis Tevhid onların zihinlerinde oluşmuş olan bir "Dünya Görüşü" nün adıydı. Onlar her davranışlarında, karşılaştıkları her meselede, ilhamlarını bu dünya görüşünden alıyorlardı. Bu bakımdan ilk müslüman nesli, Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in emirlerini robot gibi uygulayan bilinçsiz taklitçiler olarak görmek, onlara karşı işlenebilecek en büyük haksızlıktır. Aksine onlar-özellikle ilk halifeler ve bilhassa Hz. Ömer (r.a) -Kur'an'ın da, Hz. Peygamber'in (s.a.v) de, neyi, niçin, nasıl gerçekleştirmek istediğinin şuuruna varmışlar, oradan da İslâmî bir dünya görüşüne ulaşmışlardı. Hiç şüphe yok ki onları böyle bir dünya görüşüne sahip kılan da, Hz. Peygamber'in onlara verdiği eğitim idi. Hz. Peygamber onları sadece kendisini adım adım izleyen, ama bunu bilinçsizce ve şekilci bir zihniyetle yapan fertler olarak değil; gerek Kur'an'ın öğretilerinden, gerek kendisinin Sünnet (Model) inden ilham alarak bir dünya görüşüne ulaşan kişiler olarak yetiştirmiştir. Nitekim bilhassa Hz. Ömer'in- daha önce verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi- Hz. Peygamber'in Sünnet'inin şeklinden ziyade ruhuna sadık kalarak, karşılaşılan yeni meselere getirdiği çözümlerdeki isabeti de, sahip olduğu bu dünya görüşünün ürünüdür.

O halde bugün için konuşacak olursak Sünnet, sadece şekil-lafz'ın altında yatan ilke-prensip, amaç ve hikmeti bulup çıkarmakla da gerçekleşmiş olmayacaktır. Bundan sonra atılması gereken son bir adım daha vardır ki, o da, çıkarılacak olan bu ilke-prensipleri sistemleştirmek ve ardından da çağdaş bir İslâmî dünya görüşüne ulaşmaktır. Tekrar hatırlatalım ki, bu yapılırken temel kaynak elbette Kur'an olacak, Hz. peygamberin Sünnet'inin ortaya koyduğu dünya görüşü, başta Kur'an'a dayanılarak temellendirilecektir.

Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu modelden-Kur'an'ı temel olarak almak suretiyle-çıkaracağımız ilkelere bir sistem, tutarlı bir bütün haline getirilmedikçe ve oradan da bir dünya görüşüne ulaşılmadıkça, tek tek çeşitli konularda ve alanlarda Hz. Peygamber'in yolu izlense bile, Sünnet'e gerçek anlamda uyulmuş, Sünnet model olarak kabul edilmiş olmayacaktır.

Sünnet'in Konusu

Bu başlık altında, bir disiplin olarak Sünnet'in konusunun, sözünü ettiğimiz ilke-prensipleri Kur'an'dan ve elimizde mevcut Hadis kaynaklarındaki güvenilir rivayetlerden çıkarmak, sonra da bu ilkeleri çağın şart ve ihtiyaçları ışığında yorumlayıp, bir sistem haline getirmek olduğunu belirtmiştik.

Acaba bugün Sünnet'in ilkelerinin sistemleştirilmiş ve bir dünya görüşü halinde ortaya konmuş olduğu söylenebilir mi? Bu soruya verilecek cevap ne yazık ki olumsuz olacaktır, zira bunu gerçekleştirmek için yapılmış hemen hiçbir ciddi çalışma bulunmamaktadır. Burada hemen klasik hadis literatürünün bunu gerçekleştirip gerçekleştirmediği sorulabilir. Zira biricysel ve toplumsal hayatın hemen her alanıyla ilgili hadisleri ihtiva etmesi sebebiyle bu çalışmaların, Sünnet'i sistemleştirmiş olduğu düşünülebilir. Ancak bu eserlerin Sünnet'i sistemleştirmesi, hatta bir dünya görüşü ortaya koyması bir yana, Sünnet'in ihtiva ettiği ilke-prensipleri ortaya koyabildiğini dahi söylemek zordur. Bu eserlerin sergilediği Sünnet, kaleme alındığı dönemlerin meselelerine hazır çözümler sunmuş olsa bile, bugünün meselelerine hazır çözümler sunması söz konusu değildir. Bugün İslam dünyasının çözüm bekleyen yığınlarca meseleyle karşı karşıya bulunması da, klasik hadis koleksiyonlarının bu çağın ihtiyaç ve şartlarına cevap verecek bir "Sünnet" anlayışını ortaya koyma ve buna göre meseleleri çözmeye yetersiz kaldığını göstermektedir. Son dönemlerde Sünnet-Hadis alanında yapılmış olan çalışmaların da klasik yaklaşımın dışına çıktığı pek söylenemez.

Dikkati çeken diğer bir nokta da şudur: Sünnet'in bir dünya görüşü ve zihniyet olarak ortaya konması gereğini kavramış olan ve dikkatleri buna çekenler, günümüzün klasik anlamdaki Hadis âlimlerinden ziyade, Hadis dışında çeşitli alanlarda çalışmakta olan ilim ve özellikle fikir adamlarıdır.³³ Hadis âlimlerimiz ise, Sünnet konusuna "dünya görüşü oluşturma" perspektifinden bakmaya pek istekli görünmemekte, hatta ilgi bile göstermemektedirler. Aslında şu hususu da açık kalplilikle ifade edelim ki Sünnet'in Hadis ilminin tekelinde olması da söz konusu değildir. Zira Sünnet tarih boyunca ve günümüzde, Hadis ilmi kadar Usûl-i Fıkıh ilmi tarafından da ele alınmış, Fıkıhçılar da kendilerine mahsus bir Sünnet-Hadis ilmi anlayışı ve geleneği getirmişlerdir. Aynı şekilde Sünnet-Hadis ilminin bazı konuları, Kelam ilminin de ele aldığı

32. İsmail Râcî el-Fârûkî, Tevhid-Düşünce ve Hayata Yansımaları (İst., 1987), s.29.

33. Mesela klasik anlamda bir hadisci olarak kabul edemeyeceğimiz Fazlur Rahman'ın "Islamic Methodolgy in History" (Karaçi, 1965) adlı eserli ile Roger Garaudy'nin "İslam ve İnsanlığın Geleceği" adlı eserde yer yer temas ettiği Sünnet anlayışı ve Sünnet'e bakış açısı burada zikredilebilir.

konular arasında yer almaktadır. Bu bakımdan Sünnet'in İslâmî ilimlerin birçoğu tarafından müştereken ele alınmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Mantıken de Sünnet'in, bireysel ve toplumsal hayatın her alanını kuşattığı hatırlanacak olursa, mesela Sünnet'in iman ile ilgili yönünün Kelamı, ibadetler ve hukuk ile ilgili yönlerinin İslam hukukunu da ilgilendireceği kolaylıkla anlaşılır. Aynı şekilde Usûl-i Fıkıh ve Kelam ilimleri ortaklaşa olarak İslâmî delilleri ele alırken Kur'an'ın ardından Sünnet konusunu işlemektedirler.

Sünnet geçmişte dahi farklı disiplinler tarafından, farklı yaklaşımlarla ele alınmış iken, hayatın hemen her alanındaki problemlerin geçmişe nazaran daha da karmaşık bir hal aldığı, insan düşüncesinin geçmişe nazaran daha büyük bir fikir birikimine sahip olduğu çağımızın insanına hitap edebilecek bir Sünnet anlayışı oluşturabilmek, klasik çerçeveyi aşmamış olan bir anlayışla mümkün değildir. Diğer bir ifade ile, Sünnet'in çağın insanına hitap edecek bir dünya görüşü haline getirilebilmesi için İlahî ilmi dışında daha pek çok disiplinden yararlanılması, yani disiplinlerarası bir çalışmaya gidilmesi zorunludur. Mesela Sünnet'in en temel kavramı olan "Tevhid" ilkesini ele alalım. Hz. Peygamberin yeryüzünde hakim kılmayı nihai hedef edindiği "Tevhid," geçmişte genellikle bir metafizik ilkesi, bir iman formülü olarak ele alınmışken, bugün; Tarih ilkesi, Bilgi ilkesi, Metafizik ilkesi, Ahlak ilkesi, Toplumsal düzen ilkesi, Aile ilkesi, Siyasal Düzen ilkesi, Ekonomik düzen ilkesi, Dünya Düzeni ilkesi, Estetik ilkesi olarak Tevhid, geçmişten farklı bir şekilde ele alınmaktadır.³⁴

Bütün bu alanlarda Tevhid ilkesinin ne anlama geldiğini ortaya koyabilmek için Tarih felsefesi, Epistemoloji, Teoloji, Dinler tarihi, Ahlak felsefesi, Sosyoloji, Siyasal bilimler, Ekonomi ve Estetik gibi disiplinlerden yararlanmak kaçınılmazdır.

Öte yandan Roger Garaudy, Medine Toplumu üzerinde dururken, bu topluma yön veren prensiplere örnek olmak üzere, Ekonomi, Siyaset ve Kültür alanındaki Tevhid ilkesinin ne anlama geldiğini açıklamaya çalışmaktadır.³⁵ Tabiatıyla onun bu açıklamalarını son derece anlamlı kılan, kendisinin ekonomi, siyaset, kültür v.b. alanlarda çağın kültürüne olan derin vukufudur.

Bugün gerek İslam dünyasının, gerek diğer toplumların çözmek durumunda oldukları, insan hakları, çevre problemleri, enflasyon, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, bankacılık (faiz), işçi hakları, kadın hakları, gibi pek çok konunun İslâmî çözümü için Sünnetin bize ne gibi ilkeler sunduğunu ortaya koyabilmek için, bu konularla ilgili çağdaş bilim ve kültüre sahip olmak gerektiği gibi; organ ve doku nakli, tüp bebek, organ bağıışı, genetik mühendisliği v.b. tıbbî -ahlâkî (bio-ethical) problemlerin çözümünde bize yardımcı olmak üzere Sünnet'ten birtakım ilkeler çıkarabilmek için de, tıp ve genetik mühendisliği konusundaki çağdaş birikimden yararlanmak gerekir.

Açıkça görülmektedir ki bugün "Sünnet"i sistemeleştirmek ve onu bir "Dünya Görüşü" haline getirmek, sadece İlahî ilmi tarafından ve sadece klasik hadis kültürüne dayanılarak yerine getirilebilecek bir iş değildir. Bundan dolayı Sünnet'in kapsadığı alanlarla ilgili çağdaş disiplinler ve özellikle sosyal bilimler ile hadis ilmi arasında ortaklaşa çalışmaların başlatılması gerekmektedir.

Bu çerçevede Sünnet-İlahî ilmine de yeni bir şekil vermek, ele alınacak yeni konuları belirlemek, kısacası Sünnet'in ihtiva ettiği ilkeleri çıkarmada başvurulacak yeni bir metodoloji geliştirmek son derece önem arzeden bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Tutarlı ve sağlam bir metodoloji tesis etmeksizin Sünnet'in ilkelerini bulup çıkarmak ve bu ilkeleri sistemeleştirip bilahare bir dünya görüşüne ulaşmak mümkün değildir. Bu bakımdan gelecekteki çalışmalarımız yeni bir Sünnet metodolojisi tesisi yönünde olacaktır. Bunu yapmaya çalışırken daima gözönünde bulunduracağımız bakış açısı ise şu olacaktır:

*Kaynaklara dönmek, hayata dönmek, fıskıran kaynağa dönmek demektir. Yoksa gerçekleştirilmiş, ortaya konmuş, keşfedilmiş olanları tekrarlayıp şerh etmek değildir. İlaçlayıp kefenlemek ve bir kadavra gibi mumyalanmak üzere, yeni sorunlara sahip çıkmak hiç değildir.*³⁶

*"Kaynaklara dönüş demek, gözler geçmişe dikilip kalmış bir halde, geleceğe, geri geri giderek girmek değildir. Aksine yaşayan Kaynağı ve İslam'ın ilk yüzyılların dinamizmini bulmak demektir. Şeriat, gidilip bulanık ve kokuşmuş su alınacak bir su birikintisi değildir. O zaman bu yeni susuzlukları yalanlamak olacaktır. Şeriat, parıldayarak gürül gürül akan ve güçlü dalgalarıyla kıyıları döverken, onları verimli hale getiren güzelim bir nehirdir."*³⁷

34. Bkz: İsmail Râcî el-Fârûkî, *Tevhid-Düşünce ve Hayata Yansıması* (ist.,1987)

35. Bkz: Roger Garaudy, a.g.e., s.15 v.d.

36. Roger Garaudy, a.g.e.,s.88

37. Roger Garaudy, A.g.e., s.55